Total No. of Questions : 6]

SEAT No. :

PE12218

[Total No. of Pages : 6

[6574]-117CR
First Year M.Ed. (General)
101 : PSYCHOLOGY OF LEARNING AND DEVELOPMENT
(2025 Pattern) (CBCS) (Semester - I)

Time : 3 Hours] ***[Max. Marks : 70***

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Word limit for questions of 10 marks is about 270-300.***
4) ***Word limit for questions of 5 marks (130-150).***
5) ***Student should strictly follow the word limit given.***
6) ***No Supplement will be provided to the students.***

Q1) Re-write the sentences with the proper alternatives.

a) The father of the introspection method is _____.
   i) J.B Watson
   ii) Sigmund freud
   iii) Wilhem Wundt
   iv) Ivan pavlov

b) The experimental method is considered scientific because if is ______.
   i) Philosophical
   ii) Personal
   iii) Objective and Systematic
   iv) Subjective

c) Psychology supports______education.
   i) Teacher centered
   ii) Learner centered
   iii) Rote
   iv) Mechanical

d) Peer groups plays an important role in ______development.
   i) Physical
   ii) Social
   iii) Moral
   iv) Emotional

P.T.O.

e) Skill development is related to ______ domain.

   i) Cognitive

   ii) Affective

   iii) Social

   iv) Psychomotor

f) Indian concept of personality emphasizes ______ development.

   i) Material

   ii) Spiritual

   iii) Mechanical

   iv) Biological

g) Social intelligence helps an individual to interact ______.

   i) Ineffectively

   ii) Aggresively

   iii) Effectively

   iv) Mechanicaly

h) Sternberg is associated with the ______ theory of intelligence.

   i) Two-factor

   ii) Triarchic

   iii) Group

   iv) Multiple

i) Constructivist learning focuses on ______ construction of knowledge.

   i) Passive

   ii) Mechanical

   iii) Active

   iv) Forced

j) The information processing Theory was proposed by ______.

   i) Donald Norman

   ii) Cal Rogers

   iii) Gagne

   iv) Jean Piaget

Q2) Explain Behaviourism with the following points. **[10]**

a) Nature of Behaviourism

b) Contribution of Behaviourism

OR

Explain the concept of constructivism and its educational importance with examples.

Q3) Explain Allport's trait Theory of personality with suitable examples. **[10]**

OR

What is development? Explain the factors affecting development with suitable examples.

Q4) What is creativity? Explain the brainstorming technique for the development of creativity. **[10]**

OR

Explain the nature and types of intelligence with suitable examples.

Q5) Explain Gagne's conditions of learning detail. **[10]**

OR

What is learning? Write the factors affecting learning.

Q6) Write short notes (Any four) : **[20]**

a) Current trends in Educational Psychology.

b) How is survey useful in the study of Psychology.

c) Psychomotor development.

d) Indian concept of personality development.

e) Measurement of Intelligence.

f) Importance of the Role-Playing Model.

ⓘⓘⓘⓘ

Total No. of Questions : 6]

PE12218

[6574]-117CR
First Year M.Ed. (General)
101 : PSYCHOLOGY OF LEARNING AND DEVELOPMENT
(2025 Pattern) (CBCS) (Semester - I)

(मराठी रूपांतर)

वेळ *: 3 तास]* *[*एकूण गुण *: 70*

सूचना :– *1)* सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) 10 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 270 ते 300 शब्द.

4) 5 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150 शब्द.

5) विद्यार्थ्यांनी शब्द मर्यादा कटाक्षाने पाळावी

6) विद्यार्थ्यांना पूरवणी दिली जाणार नाही.

प्र.1) योग्य पर्याय निवडून वाक्य पून्हा लिहा. **[10]**

अ) आत्मनिरीक्षण पध्दतीचे जनक .... मानले जातात.

i) जे. बी. वॉटसन ii) सिग्मंड फ्रॉईड

iii) विल्यम वुंट iv) इवान पॉव्हेलॉव

ब) प्रायोगिक पध्दत शास्त्रीय मानली जाते कारण ती .... आहे.

i) तात्विक ii) वैयक्तिक

iii) वस्तुनिष्ठ व प्रणालीबध्द iv) व्यक्तिनिष्ठ

क) मानसशास्त्र .... शिक्षणास पाठिंबा देते.

i) शिक्षक–केंद्रित ii) विद्यार्थी केंद्रित

iii) पांठांतर iv) यांत्रिक

ड) समवयीन गट .... विकासात महत्त्वाची भूमिका बजावतो.

i) शारीरिक ii) सामाजिक

iii) नैतिक iv) भावनिक

इ) कौशल्य विकास .... क्षेत्राशी संबंधित आहे.

i) बौध्दिक ii) भावनिक

iii) सामाजिक iv) कारक

फ) व्यक्तिमत्त्वाची भारतीय संकल्पना .... विकासावर भर देते.

i) भौतिक ii) आध्यात्मिक

iii) यांत्रिक iv) जैविक

य) सामाजिक बुध्दिमत्ता व्यक्तीला .... संवाद साधण्यास मदत करते.

i) अकार्यक्षमपणे ii) आक्रमकपणे

iii) प्रभावीपणे iv) यांत्रिकपणे

र) स्टर्नबर्ग .... बुध्दिमत्ता सिध्दांताशी संबंधित आहे.

i) द्विघटक ii) त्रिसूत्री

iii) गट iv) बहुविध

ल) रचनावादी अध्ययनात ज्ञानाची .... निर्मिती महत्त्वाची असते.

i) निष्क्रिय ii) यांत्रिक

iii) सक्रिय iv) सक्तीची

व) माहिती प्रक्रिया सिध्दांत .... यानी मांडला.

i) नॉर्मन डोनॉल्ड ii) कार्ल रॉजर्स

iii) गॅग्ने iv) जीन पियाजे

प्र.2) वर्तनवाद खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[10]**

अ) वर्तनवादाचे स्वरूप

ब) वर्तनवादाचे योगदान

किंवा

रचनावादाची संकल्पना व त्याचे शैक्षणिक महत्त्व सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्र.3) ऑलपोर्टची व्यक्तीमत्त्वाची गुणतत्त्व उपपत्ती सोदाहरण स्पष्ट करा. **[10]**

किंवा

विकास म्हणजे काय? विकासावर परिणाम करणारे घटक सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्र.4) सर्जनशीलता म्हणजे काय? सर्जनशीलतेतील विकासाचे ''बुध्दीमंथन'' तंत्र स्पष्ट करा. **[10]**

किंवा

बुध्दिमत्तेचे स्वरूप आणि प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्र.5) गॅग्नेच्या अध्ययनाच्या अटींची सविस्तर माहिती स्पष्ट करा. **[10]**

किंवा

अध्ययन म्हणजे काय? अध्ययनावर परिणाम करणारे घटक कोणते ते लिहा?

प्र.6) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **[20]**

अ) शैक्षणिक मानसशास्त्रातील सद्य प्रवाह

ब) मानसशास्त्राच्या अभ्यासामध्ये सर्वेक्षण पध्दती कशी उपयुक्त आहे?

क) कारककौशल्यांचा विकास

ड) व्यक्तीमत्त्व विकासाची भारतीय संकल्पना

इ) बुध्दिमत्तेचे मापन

फ) भूमिकापालन प्रतिमानाचे महत्त्व

ⓘ ⓘ ⓘ ⓘ

Total No. of Questions : 6]

SEAT No. :

PE12094

[Total No. of Pages : 7

[6574]-118

First Year M.Ed. (General)

MEd-102 : HISTORY & POLITICAL ECONOMY OF EDUCATION

(2025 Pattern) (CBCS) (Semester-I)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 70*

Instructions to the candidates:

1) *All questions are compulsory.*
2) *Figures to the right indicate full marks.*
3) *Word limit for questions of 10 marks is about 250 to 300 words.*
4) *Word limit for the questions of 5 marks is about 130 to 150 words.*

Q1) Multiple choice questions. **[10]**

a) The concept of Political Economy of Education mainly studies the relationship between:

i) Education and psychology

ii) Education and culture

iii) Education and economic-political structure

iv) Education and technology

b) The Gurukul system of Education in ancient India emphasized:

i) Mass education

ii) Residential education and moral training

iii) Online learning

iv) Industrial training

c) Macaulay's minute (1835) mainly aimed at:

i) Promoting indigenous education

ii) Expanding vocational education

iii) Introducing english education

iv) Spreading religious education

d) According to Marxist theory, education primarily serves to:

i) Promote creativity

ii) Maintain class structure

iii) Encourage individual freedom

iv) Eliminate inequality

e) Paulo Freire's Banking concept of Education criticizes education that is:
   i) Activity-based
   ii) Student-centered
   iii) Teacher-dominated and passive
   iv) Skill-oriented

f) Liberalization, Privatization and Globalization (LPG) policies influenced education by:
   i) Reducing inequality
   ii) Increasing state control
   iii) Promoting market-driven education
   iv) Eliminating private institutions

g) Which of the following promotes equal access to education in a welfare state?
   i) Market forces
   ii) State intervention
   iii) Privatization
   iv) Globalization

h) Which of the following best represents democratic control of Education.
   i) Private ownership
   ii) State monopoly
   iii) Public participation
   iv) Corporate management

i) Human Capital refers to:
   i) Physical resources of a nation
   ii) Natural resources
   iii) Skills, knowledge and abilities of people
   iv) Financial capital any

j) In the context of India, human capital development is essential mainly to:
   i) Increase imports
   ii) Reduce public expenditure
   iii) Utilize demographic divident
   iv) Decrease literacy rate

Q2) Explain the trend towards inclusive and equitable education in India with reference to. **[10]**

a) Constitutional provisions

b) Government initiatives

c) Challenges

d) Technology integration and digital initiatives

OR

Explain Jain education system in detail. How it will be help in today's educational system in India.

Q3) Explain the concept of public-private partnership (PPP) in Indian education with reference to. **[10]**

a) Significance

b) Achievements

c) Limitations

OR

Explain the challenges faced by Indian education due to policy shifts favouring privatization and globalization.

Q4) Explain role of state government in policy making, financing and regulating primary education in India. **[10]**

OR

What is political economy of education state its importance of growth, equality and social change.

Q5) Explain role of education in human capital development in India with reference to: **[10]**

a) Enhancement of knowledge and skills

b) Improvement in productivity and employability

c) Economic Growth and National development

d) Social development and Equity

OR

What is Human Development Index (HDI)? How will help in today's educational system in India?

Q6) Write short notes on (Any four) : **[20]**

a) Concepts of privatization of education

b) Impact NEP 2020

c) Role of private sector in Education

d) Education and social change

e) Vocational and skill development programs

f) Education for global citizenship

✤✤✤✤

Total No. of Questions : 6]

PE12094

[6574]-118

First Year M.Ed. (General)

MEd-102 : HISTORY & POLITICAL ECONOMY OF EDUCATION

(2025 Pattern) (CBCS) (Semester-I)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] [एकूण गुण : 70

सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) 10 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा सुमारे 250 ते 300 शब्द.
4) 5 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा सुमारे 130 ते 150 शब्द.

प्र.1) बहुपर्यायी प्रश्न. **[10]**

अ) शिक्षणाच्या राजकीय अर्थव्यवस्थेची संकल्पना प्रामुख्याने खालील संबंधाचा अभ्यास करते :
i) शिक्षण आणि मानसशास्त्र
ii) शिक्षण आणि संस्कृती
iii) शिक्षण आणि आर्थिक-राजकीय रचना
iv) शिक्षण आणि तंत्रज्ञान

ब) प्राचीन भारताच्या गुरूकूल शिक्षण पद्धतीमध्ये यावर भर देण्यात आला :
i) सामूहीक शिक्षण
ii) निवासी शिक्षण आणि नैतिक प्रशिक्षण
iii) ऑनलाईन शिक्षण
iv) औद्योगिक प्रशिक्षण

क) मॅकौले यांची उद्दैशिका (1835) प्रामुख्याने उद्दैशून होती :
i) स्वदेशी शिक्षणाचा प्रसार करणे
ii) व्यावसायिक शिक्षणाचा विस्तार करणे
iii) इंग्रजी शिक्षणाची ओळख करून देणे
iv) धार्मिक शिक्षणाचा प्रसार करणे

ड) मार्क्सवादी सिद्धांतानुसार शिक्षण प्रामुख्याने पुढील गोष्टी करते :
i) सर्जनशीलतेला चालना देणे
ii) वर्ग रचना संरचित करणे
iii) वैयक्तिक स्वातंत्र्याला प्रोत्साहन देणे
iv) असमानता दूर करणे

इ) पाउलो फ्रेअर यांच्या शिक्षणाच्या बॅकिंग संकल्पनेस खालील प्रमाणे टिका केली आहे :
i) कृती-आधारीत शिक्षण
ii) विद्यार्थी केंद्रित शिक्षण
iii) शिक्षक केंद्रित आणि कृतीशुन्य
iv) कौशल्य केंद्रित

फ) उदारीकरण, खाजगीकरण आणि जागतिकीकरण (LPG) धोरणाचा शिक्षणावर परीणाम झाला :

i) असमानता कमी करणे

ii) राज्याचे नियंत्रण वाढविणे

iii) बाजार-केंद्रित शिक्षणाला प्रोत्साहन देणे

iv) खाजगी संस्था बंद करणे

य) कल्याणकारी राज्यात शिक्षणाच्या समान संधीला खालीलपैकी कोण प्रोत्साहन देते?

i) आर्थिक शक्ती

ii) शासकीय हस्तक्षेप

iii) खाजगीकरण

iv) जागतिकीकरण

र) खालीलपैकी कोणते शिक्षणावरील लोकशाही नियंत्रणाचे सर्वोत्तम प्रतिनिधित्व करते?

i) खाजगी मालकी

ii) राज्याची मक्तेदारी

iii) सार्वजनिक सहभाग

iv) संस्थात्मक व्यवस्थापन

ल) मानवी भांडवल म्हणजे :

i) राष्ट्राची भौतिक संसाधने

ii) नैसर्गिक संसाधने

iii) लोकांची कौशल्ये, ज्ञान आणि क्षमता

iv) फक्त आर्थिकभांडवल

व) भारताच्या संदर्भात मानवी भांडवल विकास हा प्रामुख्याने आवश्यक आहे :

i) आयात वाढविणे

ii) सार्वजनिक खर्च कमी करणे

iii) लोकसंख्याशास्त्रीय लाभांशाचा वापर करणे

iv) साक्षरता दर कमी करणे

प्र.2) भारतामधील समावेशक आणि समतापूर्ण शिक्षणाचा कल खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[10]**

अ) संवैधानिक तरतुद

ब) सरकारी उपक्रम

क) आव्हाने

ड) तंत्रज्ञानाचे एकात्मिकरण आणि डिजिटल उपक्रम

किंवा

जैन शिक्षण प्रणाली सविस्तर स्पष्ट करा. ही भारतामधील सद्यः शिक्षणात कशी उपयुक्त ठरेल?

प्र.3) भारतीय शिक्षणातील सार्वजनिक–खाजगी भागीदारी (PPP) ही संकल्पना खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[10]**

अ) महत्त्व

ब) उपलब्धता

क) मर्यादा

किंवा

खाजगीकरण आणि जागतिकीकरणाला अनुकूल असलेल्या धोरणात्मक बदल आणि भारतीय शिक्षणप्रणाली समोरील आव्हाने याविषयी सविस्तर माहिती स्पष्ट करा.

प्र.4) भारतीय प्राथमिक शिक्षणाची धोरणे ठरविणे, वित्तविषयक निर्णय घेणे व नियमावली तयार करणे याविषयी राज्यशासनाची भूमिका स्पष्ट करा. **[10]**

किंवा

शिक्षणाची राजकीय अर्थव्यवस्था म्हणजे काय? वाढ, समानता व सामाजिक परिवर्तनात याचे महत्त्व स्पष्ट करा.

प्र.5) भारतामधील मानवी भांडवल विकासात शिक्षणाची भूमिका खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[10]**

अ) ज्ञान आणि कौशल्ये वाढविणे

ब) उत्पादकता आणि रोजगार क्षमतेमध्ये सुधारणा

क) आर्थिक वृद्धी आणि राष्ट्रीय विकास

ड) सामाजिक विकास आणि समानता

किंवा

मानवी विकास निर्देशांक म्हणजे काय? भारतातील आजच्या शिक्षणव्यवस्थेत त्याचा कसा फायदा होईल?

प्र.6) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **[20]**

अ) शिक्षणाच्या खाजगीकरणाची संकल्पना

ब) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 चा प्रभाव

क) शिक्षणात खाजगी क्षेत्राची भूमिका

ड) शिक्षण आणि सामाजिक बदल

इ) व्यावसायिक आणि कौशल्य विकास कार्यक्रम

फ) जागतिक नागरिकत्वासाठी शिक्षण

✤✤✤✤

Total No. of Questions : 6]

SEAT No. :

PE12095

[Total No. of Pages : 6

[6574]-119
F.Y. M.Ed.
MED 103 : EDUCATIONAL STUDIES
(2025 Pattern) (CBCS) (Semester - I)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 70*

Instructions to the candidates:
1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Word limit for questions of 10 marks is about 320 to 350 words.***
4) ***Word limit for the questions of 5 marks is 130 to 150 words.***

Q1) Choose the correct option from the options given below : **[10]**

a) Interdisciplinary curriculum helps students to :
   i) Develop isolated subject knowledge
   ii) Avoid critical thinking.
   iii) Apply knowledge to real life complex problems
   iv) Learn only theoretical content

b) The interdisciplinary lens in educational research helps researchers:
   i) Avoid complex issues
   ii) Understand the educational problem holistically
   iii) Reduce the scope
   iv) Ignore societal impact

c) The main goal of multicultural education is to :
   i) Promote only dominant cultural values
   ii) Encourage assimilation into one culture
   iii) Respect diversity and promote equity in education
   iv) Avoid discussion of cultural differences.

d) A key challenge in implementing inclusive education is :
   i) Well-trained special educators everywhere
   ii) Lack of resources and trained teachers
   iii) Schools with low enrolment
   iv) Excessive play around space

e) Education for national integration emphasizes :
   i) Respect for diversity, tolerance, and secularism
   ii) Segregation of students by caste and religion
   iii) Focusing only on regional languages
   iv) Avoiding civic education
f) Participatory citizenship involves :
   i) Avoiding social issues
   ii) Active involvement in community and democratic processes
   iii) Blind following of authorities
   iv) Restricting civic engagement
g) Human Rights Education focus on :
   i) Suppressing freedoms
   ii) Awareness of rights, dignity and equality
   iii) Limiting justice
   iv) Promoting discrimination
h) Technology integration in classroom aims to :
   i) Replace the teacher
   ii) Enhance learning experiences through digital tools.
   iii) Make students dependent on devices
   iv) Increase screen time
i) On which day Human right day celebrating?
   i) 26th January
   ii) 25th December
   iii) 10th December
   iv) 20th October
j) The concept of 'Educational Equity' in leadership emphasizes'.
   i) Ignoring the needs of diverse student populations
   ii) Providing equal opportunities and resources for all students
   iii) Maintaining a hierarchy of student achievement
   iv) Strict segregation of student groups

Q2) Explain the scope and status of the Indian education system with reference to its achievements & challenges. **[10]**

OR

Explain the role of interdisciplinary knowledge in curriculum design and educational reform.

Q3) Explain the role of education in reducing inequalities among marginalized communities. **[10]**

OR

Explain the role of teachers and educational institutions in promoting inclusive and equitable education.

Q4) What is critical pedagogy? How does it help in nurturing participatory citizenship. **[10]**

OR

Explain the role of education in promoting global peace, justice and human rights.

Q5) Explain the importance of digital literacy for teachers. How can ICT and e-learning tools transform pedagogy? **[10]**

OR

Suggest strategies for teacher development in 21st century India with reference to global educational trends.

Q6) Write short notes (Any four) : **[20]**

a) Explain the advantages and challenges of using an interdisciplinary lens in educational research.

b) Explain the concept and need of inclusive education.

c) Describe the key principles of multicultural education.

d) Explain the benefits of using technology in classroom teaching.

e) Explain the importance of secular values in education.

f) Explain strategies that leaders can adopt to ensure justice and inclusivity in education.

☯☯☯☯

Total No. of Questions : 6]

PE12095

[6574]-119
F.Y. M.Ed.
MED 103 : EDUCATIONAL STUDIES
(2025 Pattern) (CBCS) (Semester - I)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] [एकूण गुण : 70

सूचना :-
1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) 10 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 320 ते 350 शब्द.
4) 5 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150 शब्द.

प्र.1) खाली दिलेल्या पर्यायामधून योग्य पर्याय निवडा. **[10]**

अ) आंतरविद्याशाखीय अभ्यासक्रम विद्यार्थ्यांना हे करण्यास मदत करतो :
- i) वेगळे विषय ज्ञान विकसित करणे
- ii) टिकात्मक विचार टाळणे
- iii) वास्तविक जीवनातील जटिल समस्यांवर ज्ञान लागू करणे
- iv) फक्त सैद्धांतिक सामग्री शिकणे

ब) शैक्षणिक संशोधनातील आंतरविद्याशाखीय दृष्टिकोन संशोधकांना मदत करतो :
- i) गुंतागुंतीचे मुद्दे टाळणे
- ii) शैक्षणिक समस्येला समग्रपणे समजून घेणे
- iii) व्याप्ती कमी करणे
- iv) सामाजिक परिणामांकडे दुर्लक्ष करणे

क) बहुसांस्कृतिक शिक्षणाचे मुख्य उद्दिष्ट आहे :
- i) केवळ प्रभावी सांस्कृतिक मूल्यांना प्रोत्साहन देणे
- ii) एकच संस्कृतीत आत्मसात करण्यास प्रोत्साहन देणे
- iii) विविधतेचा आदर करणे आणि शिक्षणात समानता वाढविणे
- iv) सांस्कृतिक फरकांची चर्चा टाळणे

ड) समावेशक शिक्षणाच्या अंमलबजावणीतील एक प्रमूख आव्हान म्हणजे :
- i) सर्वत्र प्रशिक्षित विशेष शिक्षक
- ii) संसाधनांचा आणि प्रशिक्षित शिक्षकांचा अभाव
- iii) कमी पटसंख्या असलेल्या शाळा
- iv) जास्त खेळाच्या मैदानाची जागा

इ) राष्ट्रीय एकात्मतेसाठी शिक्षण यावर भर देते :

i) विविधता, सहिष्णूता आणि धर्मनिरपेक्षतेचा आदर

ii) जाती आणि धर्मानूसार विद्यार्थ्यांचे विभाजन

iii) केवळ प्रादेशिक भाषांवर लक्ष केंद्रित करणे

iv) नागरी शिक्षण टाळणे

फ) सहभागी नागरिकत्वामध्ये हे समाविष्ट आहे :

i) सामाजिक समस्या टाळणे

ii) समुदाय आणि लोकशाही प्रक्रियांमध्ये सक्रिय सहभाग

iii) अधिकाऱ्यांचे आंधळे अनुसरण

iv) नागरी सहभागावर निर्बंध घालणे

य) मानवी हक्क शिक्षण यावर लक्ष केंद्रित करते :

i) स्वातंत्र्याचे दमन

ii) हक्क, प्रतिष्ठा आणि समानतेची जाणीव

iii) न्याय मर्यादित करणे

iv) भेदभावाला प्रोत्साहन देणे

र) वर्गात तंत्रज्ञानाच्या एकात्मिकतेचे उद्दिष्ट आहे :

i) शिक्षकाची जागा घेणे

ii) डिजिटल साधनांद्वारे शिकण्याचे अनुभव वाढवणे

iii) विद्यार्थ्यांना उपकरणांवर अवलंबून बनवणे

iv) स्क्रीन वेळ वाढविणे

ल) मानवाधिकार दिन कोणत्या दिवशी साजरा केला जातो?

i) 26 जानेवारी

ii) 25 डिसेंबर

iii) 10 डिसेंबर

iv) 20 ऑक्टोबर

व) नेतृत्वात 'शैक्षणिक समता' ही संकल्पना यावर भर देते :

i) विविध विद्यार्थी संख्येच्या गरजांकडे दुर्लक्ष करणे

ii) सर्व विद्यार्थ्यांना समान संधी आणि संसाधने प्रदान करणे

iii) विद्यार्थ्यांच्या कामगिरीची श्रेणीबद्धता राखणे

iv) विद्यार्थी गटांचे कठोर पृथ्थकरण

प्र.2) भारतीय शिक्षण व्यवस्थेच्या कामगिरी आणि आव्हानांच्या संदर्भात त्याची व्याप्ती आणि स्थिती स्पष्ट करा. **[10]**

किंवा

अभ्यासक्रम रचना आणि शैक्षणिक सुधारणांमध्ये आंतरविद्याशाखीय ज्ञानाची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.3) उपेक्षित समुदायांमधील विषमता कमी करण्यामध्ये शिक्षणाची भूमिका स्पष्ट करा. **[10]**

किंवा

समावेशक व समताधिष्ठित शिक्षण प्रोत्साहित करण्यामध्ये शिक्षक व शैक्षणिक संस्थांची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.4) चिकित्सक अध्यापन म्हणजे काय? सहभागी नागरिकत्वाच्या संवर्धनात ते कसे सहाय्यक ठरते? **[10]**

किंवा

जागतिक शांतता, न्याय व मानवाधिकार प्रोत्साहित करण्यामध्ये शिक्षणाची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.5) शिक्षकांसाठी डिजिटल साक्षरतेचे महत्त्व स्पष्ट करा. आयसीटी व ई-लर्निंग साधने अध्यापन पद्धतीत कसे परिवर्तन घडवू शकतात? **[10]**

किंवा

जागतिक शैक्षणिक प्रवाहांच्या संदर्भात एकविसाव्या शतकातील भारतासाठी शिक्षक विकासाच्या रणनीती सूचवा.

प्र.6) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **[20]**

अ) शैक्षणिक संशोधनात आंतरविद्याशाखीय दृष्टिकोन वापरण्याचे फायदे आणि आव्हाने स्पष्ट करा.

ब) समावेशक शिक्षणाची संकल्पना आणि गरज स्पष्ट करा.

क) बहूसांस्कृतिक शिक्षणाचे प्रमुख तत्व स्पष्ट करा.

ड) वर्गअध्यापनात तंत्रज्ञान वापरण्याचे फायदे स्पष्ट करा.

इ) शिक्षणात धर्मनिरपेक्ष मूल्यांचे महत्त्व स्पष्ट करा.

फ) शिक्षणात न्याय आणि समावेशकता सूनिश्चित करण्यासाठी नेते कोणत्या धोरणांचा अवलंब करू शकतात स्पष्ट करा?

☯☯☯☯

Total No. of Questions : 6]

SEAT No. :

PE12156

[Total No. of Pages : 6

[6574]-120
First Year M.Ed.
EDUCATION
MED-104 : Educational Research
(2025 Pattern) (CBCS) (Semester - I)

Time : 3 Hours] ***[Max. Marks : 70***

Instructions to the candidates:

1) ***All question are compulsory.***
2) ***Figures to the right side indicate full marks.***

Q1) Answer the following with appropriate alternative. **[10]**

i) Educational research is:

a) Unplanned and unsystematic

b) Based on assumptions only

c) Systematic, objective and empirical

d) Limited to libraries

ii) ERIC (Educational Resources Information Center) is an example of:

a) Primary source b) Secondary source

c) Tertiary source d) Informal source

iii) The review of literature helps the researcher to:

a) Select appropriate research tools

b) Avoid duplication of research

c) Understand theoretical framework

d) All of the above

iv) Research that aims at solving an immediate practical problem is called:

a) Basic research b) Applied research

c) Historical research d) Descriptive research

P.T.O.

v) Research that describes characteristics of a population or phenomenon is called:

a) Descriptive research b) Exploratory research

c) Causal research d) Experimental research

vi) Action research is mainly concerned with:

a) Developing new theories

b) Solving immediate problems in a specific setting

c) Studying historical documents

d) Testing hypotheses in laboratories

vii) Which of the following is a null hypothesis?

a) There is a significant difference between two means

b) There is no relationship between variables

c) The treatment improves performance

d) The population means is greater than 50

viii) Which observations uses predetermined categories and checklists?

a) Unstructured observation b) Natural observation

c) Structured observation d) Participant observation

ix) Face-to-face interaction is a key features of:

a) Questionnaire b) Interview schedule

c) Rating scale d) Checklist

x) Cluster sampling is useful when:

a) Population is very small

b) Population is geographically scattered

c) Units are homogeneous

d) Sampling frame is unavailable

Q2) Explain the concept of Educational research with reference to following points. **[10]**

a) Meaning

b) Nature

c) Scope

OR

What are sources of review of literature. Explain online and offline referencing? **[10]**

Q3) Explain components of research praposal with reference to following points. **[10]**

a) Conceptual framework

b) Operationalization of terms

c) Objectives

OR

Which are the different types of educational research? Write difference between fundamental and applied research. **[10]**

Q4) What do you mean by probability and non probability sampling? Explain non-probability sampling technique in detail. **[10]**

OR

Explain the concept and types of variables with example. **[10]**

Q5) Write about different tools and techniques of educational research. Explain how interview shedule will be constructed. **[10]**

OR

Which components will you consider for construction of questionnaire? How will you impliment questionnaire while collecting the data. **[10]**

Q6) Write short notes (any four). **[20]**

a) Need of Educational research

b) Areas of Education research

c) Steps of Historical research method

d) Types of observation technique

e) Characteristics of good sample

f) e-tools

ⓘⓘⓘⓘ

Total No. of Questions : 6]

PE12156

[6574]-120

First Year M.Ed.

EDUCATION

MED-104 : Educational Research

(2025 Pattern) (CBCS) (Semester - I)

(मराठी रूपांतर)

वेळ *: 3 तास]* *[एकूण गुण : 70*

सूचना :–
1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्र.1) खालील प्रश्नांची योग्य पर्यायासह उत्तरे लिहा. **[10]**

i) शैक्षणिक संशोधन हे :

अ) अनियोजित व अव्यवस्थित

ब) केवळ गुहितकांवर आधारित

क) पध्दतशीर, वस्तुनिष्ठ आणि अनुभवजन्य

ड) ग्रंथालयापुरते मर्यादित

ii) ERIC (Educational Resources Information Center) हे याचे उदाहरण आहे :

अ) प्राथमिक स्त्रोत ब) दुय्यम स्त्रोत

क) तृतीय स्त्रोत ड) अनौपचारिक स्त्रोत

iii) संदर्भ साहित्य संशोधकाला यासाठी मदत करते :

अ) योग्य संशोधन साधने निवडणे

ब) संशोधनाची पुनरावृत्ती टाळणे

क) सैध्दांतिक चौकट समजून घेणे

ड) वरिल सर्व

iv) तात्काळ व्यावहारिक समस्या सोडवण्याच्या उद्देशाने केलेल्या संशोधनाला काय म्हणतात?

अ) मूलभूत संशोधन ब) उपयोजित संशोधन

क) ऐतिहासिक संशोधन ड) वर्णनात्मक संशोधन

v) जे संशोधन लोकसंख्येची किंवा घटनेची वैशिष्ट्ये वर्णन करते, त्याला काय म्हणतात?

अ) वर्णनात्मक संशोधन ब) अन्वेषणात्मक संशोधन

क) कार्यकारण संशोधन ड) प्रायोगिक संशोधन

vi) कृती संशोधन प्रामुख्याने यांच्याद्वारे केले जाते :

अ) नवीन सिद्धांत विकसित करणे

ब) विशिष्ट परिस्थितीत तात्काळ समस्या सोडवणे

क) ऐतिहासिक दस्तऐवजांचा अभ्यास करणे

ड) प्रयोगशाळांमध्ये परिकल्पनांची चाचणी करणे

vii) खालीलपैकी कोणती एक शून्य परिकल्पना आहे?

अ) दोन मध्यांमध्ये लक्षणीय फरक आहे

ब) चलांमध्ये कोणताही संबंध नाही

क) उपचारामुळे कामगिरी सुधारते

ड) लोकसंख्येचा मध्य 50 पेक्षा जास्त आहे

viii) कोणत्या निरीक्षणात पूर्वनिर्धारित श्रेणी आणि चेकलिस्ट वापरल्या जातात?

अ) असंरचित निरीक्षण ब) नैसर्गिक निरीक्षण

क) संरचित निरीक्षण ड) सहभागी निरीक्षण

ix) समोरासमोर संवाद हे याचे एक प्रमुख वैशिष्ट्ये आहे :

अ) प्रश्नावली ब) मुलाखत वेळापत्रक

क) पडताळा सूची ड) चेकलिस्ट

x) समूह नमुना निवड पध्दत तेंव्हा उपयुक्त ठरते जेंव्हाः

अ) लोकसंख्या खूप लहान असते

ब) लोकसंख्या भौगोलिक दृष्ट्या विखुरलेली असते

क) घटक एकत्रित असतात

ड) नमुना निवड आराखडा उपलब्ध नसतो

प्र.2) खालील मुद्यांच्या आधारे शैक्षणिक संशोधनाची संकल्पना स्पष्ट करा. **[10]**

अ) अर्थ

ब) स्वरूप

क) व्याप्ती

किंवा

संबंधित साहित्याच्या आढाव्याचे स्त्रोत कोणते? ऑनलाईन आणि ऑफलाईन संदर्भ स्पष्ट करा. **[10]**

प्र.3) खालील मुद्यांच्या आधारे संशोधन आराखड्याचे घटक स्पष्ट करा. **[10]**

अ) संकल्पनात्मक आराखडा

ब) संज्ञाच्या कार्यात्मक व्याख्या

क) उद्दिष्ट्ये

किंवा

शैक्षणिक संशोधनाचे विविध प्रकार कोणते? मूलभूत संशोधन व उपयोजित संशोधन यातील फरक स्पष्ट करा. **[10]**

प्र.4) संभाव्यता आणि असंभाव्यता नमुना निवड पध्दती म्हणजे काय? असंभाव्यता नमुना निवड पध्दती तंत्र स्पष्ट करा. **[10]**

किंवा

चलांची संकल्पना आणि प्रकार उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[10]**

प्र.5) शैक्षणिक संशोधनाची विविध साधने व तंत्रे याबाबत लिहा. मुलाखत सूचीची रचना कशी कराल ते स्पष्ट करा? **[10]**

किंवा

प्रश्नावलीची रचना करताना तुम्ही कोणत्या घटकांचा विचार कराल? माहिती गोळा करताना तुम्ही प्रश्नावलीची अंमलबजावणी कशी कराल? **[10]**

प्र.6) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **[20]**

अ) शैक्षणिक संशोधनाची गरज

ब) शैक्षणिक संशोधनाची क्षेत्रे

क) ऐतिहासिक संशोधन पध्दतीच्या पायऱ्या

ड) निरीक्षण तंत्राचे प्रकार

इ) चांगल्या नमुन्याची वैशिष्ट्ये

फ) ई-साधने

ⓘⓘⓘⓘ